

Mnohonárodní vojenská spolupráce a země Beneluxu

Základním rysem angažovanosti Severoatlantické aliance při zvládání krizí a posilování bezpečnosti a stability euroatlantické oblasti se stává mnohonárodní spolupráce, a to především v rámci operací mimo článek 5 Washingtonské smlouvy. Pro země menší a střední velikosti se stává v naprosté většině scénářů taková spolupráce nezbytným pravidlem. Dobrým příkladem dlouhodobé kooperace zemí takové velikosti je svazek Belgie, Nizozemska a Lucemburska – Benelux, v jehož rámci byl mj. vytvořen i první volný mezinárodní trh práce, odstraněna pasová povinnost a cla. Následující text, jenž se danou bezpečnostní problematikou zabývá, byl zpracován v rámci grantu RB 30/4/1 „Perspektivy středoevropské vojenské spolupráce“, na základě podpory MZV ČR.

Měnící se strategické prostředí po konci studené války a s ním spojená nová role NATO s sebou přinesla i nové požadavky na ozbrojené síly a jejich použití. V rámci Aliance se jedním z často používaných nástrojů v této oblasti stává mnohonárodní vojenská spolupráce [1]. V politické rovině se tento princip uplatňoval v NATO již od samého počátku její existence, ovšem zásadní podporu získal až s přijetím tzv. nové strategické koncepce NATO (the Alliance's new Strategic Concept) v roce 1991 a její revize v roce 1999. Členské státy NATO se tímto způsobem vyrovnávaly s postupující redukcí svých ozbrojených sil, rozšířením jejich primárních úkolů a požadavkem na jejich zvýšenou flexibilitu [2].

Místo jednoho hlavního scénáře nasazení ozbrojených sil v rámci operací kolektivní obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy se členské státy NATO po roce 1989 musely vyrovnávat s přípravou na operace v širokém spektru. Aktivní angažovanost Aliance ve zvládání krizí a posilování bezpečnosti a stability euroatlantické oblasti s sebou nese nové požadavky na provádění operací mimo článek 5 Washingtonské smlouvy s vysokou i nízkou intenzitou. Jejich charakter se pohybuje od bojových operací, přes operace na zvládání krizí, až po tradiční operace na udržení míru a prevenci konfliktů. Většina těchto operací se odehrávala během 90. let 20. století v mnohonárodním prostředí a tento rys explicitně zmiňuje i strategická koncepce NATO z dubna 1999 jako důležitý princip pro ozbrojené síly Aliance [3]. Mnohonárodní spolupráce se stala také vhodným a doporučeným principem zmíněným v **pražském závazku o posílení vojenských schopností (PCC – Prague Capabilities Commitment)** ze summitu NATO z 21. 11. 2002 [4]. Podobně se tento princip stal klíčovým doporučením komplementárního programu EU na posílení evropských vojenských schopností (**ECAP – European Capability Action Plan**).

Mnohonárodní vojenské jednotky vytvářené na úrovni armádního sboru, divize, brigády a nižší představují pouze jednu formu mnohonárodní vojenské spolupráce, ovšem v posledních deseti letech velmi rozšířenou [5]. Tyto mnohonárodní formace jsou důležité především u pozemních sil, kde naráží na více problémů nežli u námořních a vzdušných sil. Přestože není snadné zvolit jednoduché kategorie pro studium existujících mnohonárodních vojenských formací v Evropě, můžeme je například třídit podle hlavního principu jejich organizace:

- (1) Princip „Lead Nation“ (vedoucí země, AAP-15) – existuje např. u II. GE/US (německo-amerického) armádního sboru a V. (US/GE) armádního sboru. Vedoucí země (lead nations), v prvním případě Německo, ve druhém USA, jsou zodpovědné za veškeré fungování armádního sboru v době míru, kdy je integrace s jednotkami druhého státu minimální a omezují se na několik styčných důstojníků. V tomto modelu se štábní procedury, právní systém apod. řídí podle dominantního státu.
- (2) Princip „Framework Nation“ (vytvářející země) – existuje např. u sboru rychlé reakce velitelství spojeneckých sil v Evropě (*ARRC - ACE Rapid Reaction Corps*), 1. britské obrněné divize, 3. britské divize a 3. italské divize. „Framework nation“ pokrývá oblast řízení a vedení, logistické zabezpečení a provoz velitelství. Velká Británie je „framework nation“ v případě ARRCu a poskytuje přes 60 procent personálu velitelství. Zbytek štábních pozic je naplněn ostatními státy zapojenými do ARRCu, ovšem dominance britské štábní kultury a pravidel je patrná. Bez aktivní ochoty tohoto klíčového státu je také prakticky nemožné použít ARRC a jeho velitelství v případě konkrétních operací.
- (3) Princip integrace – existuje např. u tzv. eurosboru (*Eurocorps*), I. GE/NL (německo-nizozemského) armádního sboru a mnohonárodního armádního sboru Severovýchod. Velitelství těchto formací jsou důsledně budována integrovaným způsobem na základě rovnosti participujících států, včetně pravidelné rotace veličích a štábních funkcí. V rámci těchto velitelství funguje také mnohonárodní štábní kultura a rovné sdílení nákladů. Integrovaný princip je oceňován především pro posílení politických přínosů těchto mnohonárodních vojenských formací.

Dalším důležitým faktorem je povaha mnohonárodní vojenské spolupráce při vytváření společných jednotek. Může jít o stálou formaci složenou z aktivních jednotek, disponujících stálým velitelstvím a vyčleněnými prostředky bojové podpory a služeb. Tyto formace mají vyšší stupeň připravenosti, procházejí společným výcvikem na různých stupních a jsou určena k plnění široké škály úkolů. Příkladem je např. sbor rychlé reakce ARRC, Eurocorps, I. GE/NL armádní sbor, britsko-nizozemská obojživelná jednotka apod.

Druhý typ je zaměřen na vytváření rámcových formací určených převážně pro mírové operace. Tento typ mnohonárodních vojenských formací nepočítá s pevně vyčleněnými jednotkami, má spíše koordinační pravomoci a je funkčně omezen, protože nemůže reagovat na celou škálu úkolů s odpovídajícím stavem připravenosti. Příkladem může být koordinační struktura severních států NORDCAPS, brigáda OSN pro rychlé nasazení SHIRBRIG, (Multinational UN Stand-by Force High Readiness Brigade) či mnohonárodní mírové síly v jihovýchodní Evropě (Multinational Peace Force South-East Europe) apod.

Nejednotný je v případě mnohonárodních vojenských jednotek názor na nejnižší úroveň národního příspěvku, který by ještě byl akceptovatelný z funkčního hlediska. Nejrozšířenější praxe založená na zkušenosti z komplexních mírových operací 90. let upřednostňuje národní příspěvky velikosti samostatného praporu, včetně vlastního logistického zabezpečení [6]. Podle typu misí a z nich plynoucích úkolů je možné stanovit i detailnější ideální přehled: u operací na prosazení míru zahrnujících použití síly příspěvky na úrovni brigády, u operací na udržení míru na úrovni praporu a u ostatních operací na úrovni roty. Jiný přístup určuje nejnižší velikost národního příspěvku do mnohonárodních sil vyčleněných pro Alianci podle začlenění do sil okamžité reakce (četa, rota, prapor), sil rychlé reakce (brigáda včetně vlastní logistiky), hlavních obranných sil (divize včetně služeb bojové podpory) [7].

Podobně nejednotně řešenou zůstává otázka velitelských pravomocí velících důstojníků **mnohonárodních vojenských formací**. Jejich pravomoci nemohou být vzhledem k rozdílné struktuře nikdy srovnatelné s pravomocemi velitelů v rámci čistě národních jednotek. Terminologie NATO používá dva hlavní termíny – operační velení (*OPCOM - operational command*) a operační řízení (*OPCON - operational control*). Bez detailního rozboru je v krátkosti možné říci, že většina velitelů mnohonárodních vojenských formací v době míru disponuje OPCON, případně ještě nižším stupněm pouze koordinačních pravomocí. Pouze v případě nasazení do skutečné operace získávají někteří z nich i vyšší stupeň OPCOM. V době míru ovšem nemají tito velitelé přímou pravomoc týkající se podoby a úrovně výcviku. Podobně citlivou je otázka momentu vlastního přenosu pravomocí z národních struktur na úroveň mnohonárodního velitelství v případě konkrétní operace [8].

Při vytváření mnohonárodních vojenských jednotek se také často střetává politický a vojenský přístup resp. priority. Především z politických důvodů proto vznikaly některé jednotky podtrhující normalizaci bilaterálních vztahů (francouzsko-německá brigáda, maďarsko-rumunský prapor). Politické priority také převážily nad vojenskými argumenty při vytváření mnohonárodních jednotek na úrovni praporu např. tzv. baltického praporu (BALTBAT), který měl umožnit zapojení pobaltských republik do mírových operací NATO v rámci struktur Partnerství pro mír (PFP). Pobaltské republiky měly – jako malé státy – problém s vysláním samostatného praporu z každého státu, ovšem skandinávské členské státy NATO (především Dánsko a Norsko) měly jasný zájem na jejich zapojení do mírových operací NATO v Bosně. Kontingent pobaltských republik se nakonec zapojil do operace SFOR jako součást seversko-polské brigády. Kombinace členských a nečlenských zemí NATO v rámci jedné mnohonárodní vojenské jednotky má také přímý vliv na užší vymezení úkolů, které by mohla plnit. Oblast shody všech partnerů zahrnuje většinou mírové operace pod velením NATO (mimo čl. 5), OSN, EU a OBSE.

Z hlediska NATO a proměny její integrované vojenské struktury jsou ovšem mnohem důležitější mnohonárodní vojenské formace složené z členských států, disponující mnohonárodními velitelstvími vysoké připravenosti schopné rychlého nasazení v mezinárodní operaci. Tento směr uvažování se zaměřuje především na mnohonárodní armádní sbory, divize a brigády založené na trvalé spolupráci dvou nebo více spojenců a otevřené účasti dalších států v případě konkrétních operací založených na koncepci společného smíšeného úkolového skupení CJTF. Pro tyto typy operací NATO mohou mnohonárodní vojenské formace poskytnout základ mobilního velitelství schopného řídit mezinárodní operaci zahrnující několik složek ozbrojených sil. Následující příklady ilustrují různé formy pokročilých mnohonárodních vojenských formací evropských členů NATO.

ARRC - Allied Command Europe Rapid Reaction Corps (sbor rychlé reakce velitelství spojeneckých sil v Evropě) představuje základ aliančních sil rychlé reakce, podřízené vrchnímu veliteli spojeneckých sil v Evropě (SACEUR). Armádní sbor ARRC se skládá ze stálého mnohonárodního velitelství a deseti vyčleněných divizí od šestnácti států [9]. ARRC funguje na principu „Framework Nation“, jímž je Velká Británie. Ta jmenuje velitele ARRCu a poskytuje přes 60 procent ze 400členného personálu velitelství v německém Rheindahleu a podpůrné služby společně se dvěma divizemi (1. obrněnou a 3. mechanizovanou). Důležitým prvkem jsou také některé národní divize vyčleněné pro ARRC, které v případě operací ARRCu inkorporují jako rámcové divize příspěvky dalších států. Například pro britskou 1. obrněnou divizi by v takovém případě měla být vyčleněna česká 4. brigáda rychlého nasazení a dánská brigáda.

Obdobně pro americkou 1. obrněnou divizi je vyčleněna maďarská mechanizovaná brigáda. V době míru má velitel ARRCu pouze koordinační pravomoc vůči vyčleněným jednotkám, které zůstávají pod národním velením. Jedinou výjimkou je mnohonárodní divize NATO (Střed) složená ze čtyř brigád rychlé reakce, jejíž velitelství je umístěno rovněž v Rheindahleu a spadá pod operační velení ARRCu. Mnohonárodní velitelství ARRCu bylo jako první certifikováno na úroveň velitelství NATO s vysokým stupněm připravenosti [10] a mělo by být schopno nasazení v operaci během 1–2 týdnů. Zároveň je ARRC určen na plnění celé škály úkolů od bojových operací s vysokou intenzitou až po mírové operace. Velitelství ARRCu bylo již několikrát využito jako základ velitelství konkrétní operace NATO – od prosince 1995 do listopadu 1996 velelo jako první operaci IFOR, od června do října 1999 pak působilo jako velitelství operace sil pro Kosovo KFOR.

EUROCORPS (eurosbor). Vznikl v roce 1992 a v současné době je do něj zapojeno pět zemí [11]. Eurosbor je armádní sbor skládající se ze stálého mnohonárodního velitelství ve Štrasburku a čtyř vyčleněných divizí plus francouzsko-německé brigády. Eurosbor funguje na základě integračního principu, který ovlivňuje složení štábu, včetně 33 pozic obsazovaných rotací mezi zúčastněnými stranami. V době míru jsou vyčleněné jednotky pod národním velením, jedinou výjimku tvoří francouzsko-německá brigáda a jednotky velitelské podpory. Mírový stav mnohonárodního štábu eurosboru dosahuje 340 osob. Mnohonárodní princip se u vyčleněných jednotek aplikuje nejenom v případě společné francouzsko-německé brigády, ale také zařazením lucemburské průzkumné rotu do sestavy belgické divize. Velitelství eurosboru se postupně transformuje na velitelství rychlé reakce s vysokým stupněm připravenosti a mělo by být schopno provádět operace v celé škále úkolů od kolektivní obrany až po mírové operace NATO, EU, OSN nebo OBSE. Eurosbor není součástí integrované vojenské struktury NATO, ovšem na základě smlouvy podepsané v roce 1993 s vrchním velitelem NATO v Evropě (*SACEUR - Supreme Allied Commander Europe*) může být použit v operacích NATO při splnění základních podmínek respektujících jeho mnohonárodní evropský charakter. Systém použití je proto o něco komplikovanější, protože jakékoliv použití eurosboru musí schválit společný výbor složený z náčelníků generálních štábů a politických ředitelů MZV členských států. Mnohonárodní velitelství eurosboru si vyzkoušelo spolupráci na mírových operacích NATO, když od května 1998 posílilo 150členným kontingentem velitelství SFOR. Tento kontingent se během 18 měsíců třikrát vystřídal. Tato pozitivní zkušenost přispěla k rozhodnutí použít 350členný kontingent z velitelství eurosboru jako základ velitelství mise KFOR od dubna do října 2000.

Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support (NORDCAPS). Odlišný model spolupráce zvolily menší severské státy (Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko) při vytváření systému mnohonárodní spolupráce zaměřené na celé spektrum mírových operací pod hlavičkou OSN, NATO, EU a OBSE. Struktura NORDCAPS vznikla v červenci 1998 jako koordinační struktura pro podporu severské účasti až v několika simultánních mírových operacích [12]. Spolupráce v rámci NORDCAPSu funguje na politické i vojenské úrovni. Vojenská koordinační skupina (včetně plánovací skupiny ve Stockholmu) je jediný stálý orgán tohoto systému a zaměřuje svou činnost na čtyři hlavní oblasti. První a nejdůležitější je sestavení registru sil a prostředků severských států použitelných pro mírové operace. Dalšími oblastmi jsou spolupráce při výcviku a školení pro mírové operace, generickém plánování, vyhodnocování zkušeností z nich a koordinace logistiky. Politickým cílem je možnost vyslat do mírové operace společnou severskou jednotku až do velikosti brigády (po 1. 7. 2003). K tomuto účelu by měl

sloužit zmíněný registr sil a prostředků, protože neexistuje žádné pevné vyčlenění určitých jednotek jednotlivých států pro tuto severskou brigádu. Její složení by mělo být flexibilně rozhodnuto podle situace a potřeb operace. Zároveň by měla severská brigáda zůstat otevřená pro účast dalších států – příkladem může být zapojení pobaltských republik do seversko-polské brigády v rámci stabilizačních sil SFOR. Zároveň se musí příprava severské brigády vypořádat s komplikovanou pozicí Dánska, které se vzhledem k vnitropolitickým důvodům a obranné výjimce ze Smlouvy o EU nemůže účastnit vojenských operací pod velením EU. V tomto případě může doplnit sestavu severské brigády britská jednotka. Britská pomoc bude také potřebná při vyslání společného brigádního velitelství. Spolupráce v rámci NORDCAPSu je pravidelně testována při cvičeních *Nordic Peace*.

Mnohonárodní vojenská spolupráce se prosazuje také jako obecný přístup v dalších oblastech fungování ozbrojených sil. Neúprosná logika limitovaných rozpočtů na obranu, které se po deseti letech poklesu podařilo pouze stabilizovat a v několika málo zemích NATO i mírně navýšit posiluje přitažlivost mezinárodní vojenské spolupráce. Jedním z možných přístupů je **dobrovolná specializace v rámci Aliance**.

Druhou možností je lepší rozložení nákladů a vytváření efektivnějších řešení **sdílením určitých prostředků a kapacit** – od společně provozovaných prostředků typu AWACS (Airborne Warning and Control System - létající systém řízení a uvědomování), přes lepší využití stávajících přepravních leteckých a námořních kapacit, až po sdílené použití tankerů pro doplňování paliva za letu (v zásadě se jedná o použití jedné letky tankerů pro doplňování paliva letadel několika zemí). Obě možnosti jsou především atraktivní pro země menší a střední velikosti jako je Česká republika.

Dalším typem mezinárodní vojenské spolupráce je **společná akvizice zbraňových systémů**, podporující následně díky jejich vysoké míře interoperability i nasazení při skutečných operacích, včetně možného sdílení logistiky. Tyto výhody by měly být patrné u evropských projektů nadzvukového letounu Eurofighter, transportního letounu A400M, transportní helikoptéry NH-90, obrněného transportéru MRAP apod. Zároveň je ovšem třeba připomenout, že mezinárodní akviziční projekty nejsou samospasitelné a mohou skončit i neúspěchem, pokud se jednotliví partneři rozhodnou prosadit vlastní představy o konečném produktu – např. u fregaty Horizon.

Benelux – příklad regionální vojenské spolupráce

Obecný přístup zemí Beneluxu k mnohonárodní vojenské spolupráci

Mnohonárodní vojenská spolupráce mezi zeměmi Beneluxu je ve své politické rovině jasně svázána se stávající spoluprací v tomto formátu v ekonomické a politické oblasti. Kromě geografické blízkosti a řady sdílených charakteristik se tak projevuje i delší pozitivní zkušenost ze vzájemné spolupráce. Hlavním dokumentem, který institucionalizoval spolupráci v bezpečnostní a vojenské oblasti je smlouva o vojenské spolupráci z května 1948. Tato původní smlouva byla prodloužena a rozšířena dohodou ministrů obrany všech tří zemí z března 1987. Tyto dohody upravují celou řadu nástrojů k podpoře lepší koordinace a spolupráce v úzce definované vojenské oblasti. Kromě pravidelných setkání a konzultací na úrovni ministrů obrany, náčelníků generálních štábů upravuje tato dohoda i pracovní

spolupráci na nižších úrovních. Od r. 1987 je hlavním orgánem **vojenský řídicí výbor (MSC - Military Steering Committee)**, který by měl koordinovat probíhající i nové projekty v celé škále zahrnuté do této dohody [13].

90. léta 20. století znamenala v Belgii a Nizozemsku výrazný příklon k mnohonárodní vojenské spolupráci s různými partnery [14]. Přístup a základní motivace jsou u obou zemí v mnohém podobné, ale i zde můžeme pozorovat důležité rozdíly.

Současná nizozemská bezpečnostní a obranná politika staví záměrně na klíčovém **principu modularity**. Nizozemské ozbrojené síly by měly být složené z jednotlivých samostatných modulů. Typickým příkladem je prapor, případně jedna až dvě fregaty nebo letka F-16, použitelných v mezinárodních, spíše nežli čistě národních vyšších operačních formacích [15]. Jasná politická volba je zřejmá také v podpoře další bezpečnostní integrace založené na široké mezinárodní spolupráci (především v rámci NATO a EU) spojené s postupnou faktickou specializací v rámci těchto organizací. Pro nizozemskou pozici je charakteristická **kombinace funkčního a ekonomického přístupu** z pozice země menší až střední velikosti. Zároveň je nizozemská politická reprezentace ochotná k poměrně radikálním krokům, jako je investice do vylepšení německých schopností strategické vzdušné přepravy, nebo postupná hluboká integrace pozemních sil Nizozemska a Německa.

Belgická bezpečnostní a obranná politika naproti tomu nemá tak silný profil směrem k politickému až normativnímu pojetí mnohonárodní vojenské spolupráce. Belgie je spíše tímto směrem tlačena faktickou nutností najít pragmatické řešení při reformě svých ozbrojených sil. Ilustrativní je integrace belgického námořnictva do operačního svazku Admiral BENELUX, jež znamenala faktickou záchranu námořnictva, které by vzhledem ke své redukované velikosti i roli samostatně nemohlo přežít.

Podpora projektům mnohonárodní vojenské spolupráce v obou zemích vzrostla po roce 1989 v souvislosti s procesem rychlé redukce velikosti ozbrojených sil, vojenskou reformou a revizí obranné politiky rozšiřující základní úkoly ozbrojených sil, a konečně i profesionalizací obou armád. Důležitým faktorem bylo také zjednodušení spolupráce a nasazení v operacích mimo vlastní území, které by vzhledem k velikosti obou zemí probíhalo téměř výhradně v mnohonárodním formátu. Belgická situace je ovšem tradičně komplikovaná vnitřní rozpolceností mezi francouzsky a vlámsky hovořící část ozbrojených sil. Jazyková preference se projevila také v politické podpoře spolupráce s konkrétním státem, a vzhledem k převaze frankofonních důstojníků v pozemních silách se Belgie orientovala spíše na spolupráci s Francií, zapojením do eurosboru, a nikdy nezvažovala spolupráci s Nizozemskem v oblasti pozemních sil například vytvořením společného armádního sboru. Naopak u letectva, námořnictva a námořní pěchoty, se projevila preference pro spolupráci s Nizozemskem a Velkou Británií.

Existující mnohonárodní vojenské projekty

Belgie a Nizozemsko se v rámci politiky vytváření mnohonárodních vojenských jednotek neorientují exkluzivně na ostatní partnery v Beneluxu. V případech plně integrovaných jednotek i *ad hoc* jednotek pro nasazení v konkrétních mírových operacích kombinují společné projekty i formace s většími partnery (Francií, Německem, Velkou Británií). Pokud jde o celkové zapojení jejich ozbrojených sil, Belgie i Nizozemsko vyčleňují pro mnohonárodní projekty veškeré pozemní síly, námořnictvo a podstatnou část letectva. Neexistuje téměř žádná část jejich ozbrojených sil, která by neměla s integrací do mnohonárodních jednotek své zkušenosti.

□ Projekty uvnitř Beneluxu

Belgie a Nizozemsko postupně rozšiřovaly svoji námořní spolupráci, vrcholící podpisem deklarace v červnu 1994 a následných smluv v březnu 1995 a červnu 1995 upravujících spolupráci belgického a nizozemského námořnictva v rámci společné formace ABNL (Admiral BENELUX). Od roku 1995 funguje na námořní základně Den Helder integrovaný operační štáb, který v době míru i války zajišťuje operace společného loďstva, včetně jejich logistického zajištění. Struktura operačního štábu zároveň umožňuje plnění striktně národních úkolů, pobřežní ochrany, záchranných operací apod. Funkce velícího důstojníka a jeho zástupce se střídá mezi oběma zeměmi. Tato formace je tedy stálá a plně integrovaná. Obě námořnictva také společně provozují operační školu v Den Helder, školu boje s minami v Ostende a školu lodních kuchařů v Brugách (fr. Bruges).

Druhým společným projektem je spolupráce v oblasti nasazení vzdušných sil ve formě úkolového vzdušného uskupení (*DATF - Deployable Air Task Force*), na základě dohody ze září 1996. Stálým orgánem DATF je pouze plánovací skupina (buňka) zodpovědná za přípravu kontingenčních plánů a koordinaci na úrovni taktického velení. V případě společného nasazení v mírové operaci pod hlavičkou, NATO, EU nebo OSN, může DATF fungovat velmi flexibilně a kombinovat belgické a nizozemské letouny F-16 (po modernizaci – mid-life upgrade – schopné operací za každého počasí, ve dne či v noci), lucemburskou nebo nizozemskou protivzdušnou jednotku, přepravní letouny C-130 Hercules a tankovací kapacity letounů KDC-10. Operační velení je v případě společné operace nadnárodní na rotační bázi, logistika a administrativa je zatím převážně národní.

U pozemních sil je spolupráce mezi Belgií a Nizozemskem relativně omezená a pokrývá společný výcvik návodčích vzdušné podpory pozemních sil, řidičů tanků, dělostřeleckých pozorovatelů a kuchařů. Zároveň došlo v roce 1998 k dohodě o vytvoření společné databáze protipěchotních min a společném výcviku specialistů na odminovací práce. Společnou investicí je bojový simulátor pro výcvik posádek tanků.

□ Projekty vně Beneluxu

Belgie i Nizozemsko jsou velmi aktivní i v dalších mnohonárodních vojenských formacích tvořených s dalšími partnery vně Beneluxu. V případě Belgie jde především o zapojení 1. mechanizované divize do sestavy eurosboru. Tento hlavní mezinárodní projekt belgických pozemních sil je důležitý i pro Benelux v souvislosti s rozsáhlou spoluprací a faktickou integrací lucemburského průzkumného praporu do této divize. Belgie také vyčleňovala paradesantní (para-commando) brigádu pro mnohonárodní divizi Střed (*MND (C) - Multinational Division Central*), v jejím rámci pak pro armádní sbor rychlé reakce spojeneckého velitelství pro Evropu (ARRC).

Nizozemská zkušenost s mezinárodní vojenskou spoluprací vně Beneluxu je ještě hlubší. Nizozemsko se především podílí na fungování společného 1. německo-nizozemského armádního sboru (1 GE/NL Corps), který funguje na základě rovnocenné spolupráce obou stran od srpna 1995. Nizozemsko pro něj vyčleňuje prakticky veškeré pozemní síly (1. mechanizovanou divizi a především elitní 11. aeromobilní brigádu a pluk speciálních sil) a Německo 1. brněnou divizi. V rámci armádního sboru se prosadil také princip „Lead Nation“ u specializací a služeb bojové podpory (Německo je zodpovědné za dělostřelectvo, ochranu proti ZHN a zdravotní službu, Nizozemsko za logistiku, ženisty a komunikaci). Protiletectká obrana je společná a využívá systému PATRIOT, který používají obě armády. Velitelství 1. GE/NL sboru

má zároveň ambici stát se velitelstvím NATO s vysokým stupněm připravenosti a proto počítá se zapojením dalších států do štábních funkcí, především v případě rozšíření svého tabulového počtu v případě krize a nasazení v konkrétní operaci. Nizozemská 11. aeromobilní brigáda (airmobile brigade) je také vyčleněna pro mnohonárodní divizi Střed MND (C), jež však byla ke konci roku 2002 rozpuštěna.

Nizozemská námořní pěchota je prakticky celá integrována do britsko-nizozemské obojživelné jednotky a v oblasti koncepcí, plánů, procedur, vybavení i výcviku se jasně orientuje na Velkou Británii s cílem udržet tuto výkonnou formaci funkční. Zároveň Nizozemsko iniciovalo evropskou spolupráci ve sdílení leteckých a námořních přepravních kapacit. V Eindhovenu tak byla v roce 2002 vytvořena skupina pro koordinaci vzdušné přepravy (EACC - *European Airlift Coordination Cell*), původně pro koordinaci leteckých a posléze i námořních přepravních kapacit států EU v rámci procesu budování evropského základního cíle (EHG - *European Headline Goal*) [16]. Tento model navázal na nizozemskou investici 50 mil. eur do modernizace německých přepravních a tankovacích kapacit v předchozím roce [17].

Přínosy a výhody

Za hlavní přínosy mnohonárodní vojenské spolupráce považují nizozemští představitelé především finanční úspory spojené s provozem a údržbou, operačním nasazením a logistickým zabezpečením. Nezanedbatelnou výhodou je také zachování účasti nizozemských důstojníků ve velitelství armádního sboru, který do r. 1989 vytvářelo Nizozemsko samo a nyní společně s Německem. Obdobně Belgie mohla zachovat funkční námořnictvo a v rámci rotačního principu mohou belgičtí námořní důstojníci projít všemi velíci i štábními funkcemi standardního námořnictva středně velké země. Politicko-vojenská výhoda práce v mnohonárodním vojenském prostředí umožňuje také lepší připravenost na mezinárodní operace, které mají téměř bez výjimky mezinárodní charakter. Tento předpoklad se udrží i do budoucna ať už jde o klasické mírové operace, operace na zvládání krizí, vynucení míru nebo akce kolektivní obrany.

V politické rovině bezpečnostní politiky se mnohonárodní přístup ukázal jako možný model společné odpovědi na potřebu zlepšovat evropské vojenské kapacity v rámci procesu DCI (Defence Capability Initiative - iniciativa v obranných možnostech) v NATO a tzv. evropského základního cíle (EHG) v EU. V rámci Beneluxu například může ve střednědobém horizontu fungovat i částečná specializace, kdy Belgie a Lucembursko se zaměří na strategickou vzdušnou přepravu v rámci projektu letounu A400M a Nizozemsko nabídne svoje plavidla pro strategickou námořní přepravu. Tento přístup ovšem neznamená vyloučení investic do dalších oblastí, protože Belgie chce do budoucna pořídit vlastní loď pro strategickou námořní přepravu a Nizozemsko investovalo 50 mil. eur do německých schopností vzdušné strategické přepravy a samo chce posílit počet tankerů pro tankování za letu.

Konečně v čisté politické rovině je role pravidelné vojenské spolupráce stále důležitá pro zvyšování vzájemné důvěry. Vytvoření společného německo-nizozemského armádního sboru založeného na vysoké míře integrace byl v polovině 90. let chápán i jako symbolické završení normalizace vzájemných sousedských vztahů. Postupně se pak tyto projekty mohou stát politicky nekontroverzními, jako je tomu v současnosti napříč politickým spektrem ve všech zemích Beneluxu.

Problémy a nevýhody

Problémy, nevýhody a omezení spojená s existencí a fungováním mnohonárodních vojenských jednotek spadají do několika oblastí. Prvním klíčovým bodem je používání oficiálního veličního jazyka (vzhledem k integraci do NATO je jím převážně angličtina) a národních jazyků v běžné komunikaci, především pak u *de facto* dvoustranných jednotek. Ne všechny mnohonárodní jednotky mají také komplexně upravenou právní stránku svého fungování, pokud v rámci NATO nepřijímají smlouvy SOFA (Status of Forces Agreement - dohoda o statutu ozbrojených sil). Právní problémy pak mohou plynout z důsledků nasazení v konkrétní operaci, škod při výcviku apod. S rostoucím počtem participujících států roste i komplexita výše zmíněných problémů doplněná možnými komplikacemi v interoperabilitě systémů řízení, velení a komunikace. Proto se u stálých jednotek nejlepších výsledků dosahuje u dvoj- a trojstranných projektů.

Srovnatelnost partnerů pokud jde o jejich příspěvek do mnohonárodní formace může také ovlivňovat její funkčnost. V rámci vojenské spolupráce zemí Beneluxu existuje letecké uskupení DATF založené na obdobném příspěvku Belgie i Nizozemska, ovšem panuje zde rozdílná úroveň kvality výzbroje a výcviku pilotů. Během operace *Allied Force* se tyto rozdíly projeví, když nizozemské letouny F-16 byly všechny v modernizované verzi po Mid-Life Upgrade a byly schopné zasazení za jakýchkoliv podmínek, zatímco belgické letouny F-16 tuto kompletní modernizaci neměly. Také výcvik nizozemských pilotů se zaměřil na více možných rolí, zatímco belgičtí piloti měli pouze výcvik pro vzdušný boj a ne pro útok na pozemní cíle.

Dalšími problémy mohou být rozdílné procedury při schvalování operačního nasazení mnohonárodních formací a případná omezenost úkolů, k nimž je možné ji použít. Dobrým příkladem ze sledované oblasti, je fungování 1. GE/NL armádního sboru, kde v Nizozemsku stačí k vyslání vojenských jednotek do mezinárodní operace NATO, EU či OSN souhlas vlády, zatímco v Německu je nutná složitější procedura souhlasu vlády i parlamentu. Konečně posledním zásadním omezením může být neschopnost dané země při vysoké míře specializace v rámci mnohonárodních vojenských formací samostatně provádět určité operace, protože jí bude chybět odbornost a prostředky poskytované jinak dalšími partnery. Politická volba může být v takovém případě podstatně omezena a v řadě zemí by se podobná situace mohla chápat jako ohrožení národní identity a suverenity. V úzkém chápání by ovšem tato interpretace přicházela v úvahu především při obraně vlastního území proti vojenskému útoku. Takové míře omezení vlastních vojenských schopností ve prospěch posílení kolektivních schopností cestou zásadní specializace se ovšem dosud nevydal žádný evropský stát.

Operační nasazení

V oblasti skutečného operačního nasazení mnohonárodních jednotek mají země Beneluxu poměrně široké zkušenosti, byť ne všechny formace již mohly být vyzkoušeny v reálných operacích. Nejintenzivnější jsou zkušenosti s fungováním společné formace belgického a nizozemského námořnictva (ABNL) po dobu posledních šesti let. Protože jde o vysoce integrovanou vojenskou formaci, která spolupracuje v době míru, krize i války, její fungování již bylo možné ověřit v řadě scénářů. Společná námořní formace ovšem doposud nebyla nasazena v bojové operaci nebo misi na vynucení míru, která by se svým charakterem takové operaci podobala. Obě strany doposud hodnotí námořní spolupráci v rámci ABNL pozitivně, včetně jejího začle-

nění do operací NATO, což je usnadněno i používáním angličtiny jako velícího jazyka. Toto jazykové řešení tak přináší menší problémy nežli v případě spolupráce u pozemních sil.

Úkolové vzdušné uskupení DATF jako primární projekt spolupráce vzdušných sil států Beneluxu při operacích mimo jejich území byl naopak úspěšně vyzkoušen v náročných podmínkách operace *Allied Force*. Společná jednotka DATF disponovala 26 letouny F-16 (16 nizozemskými a 10 belgickými), které operovaly z italské základny Amandola. Společné nasazení DATF se ukázalo jako efektivní z vojenského i politického hlediska, protože podíl na celkových leteckých operacích byl srovnatelný se zapojením Francie a Velké Británie. V rámci pravidelné rotace velících důstojníků dokonce velel celému DATF belgický důstojník. V praktické rovině ovšem rozdílná úroveň vybavení letadel a výcviku pilotů nakonec přinesla vyšší vyžití nizozemského kontingentu.

Účast ve společných mezinárodních zbrojních projektech

Spolupráce zemí Beneluxu v oblasti mezinárodních zbrojních projektů, ať již jde o společný nákup, provoz, údržbu či modernizaci, nabízí několik modelů pragmatického řešení. Většina zbrojních projektů do kterých jsou země Beneluxu zapojeny se neodvíjí primárně od příslušnosti k tomuto uskupení. Lépe funguje především bilaterální spolupráce mezi Belgií a Lucemburskem. Klíčovým projektem je pro ně společný nákup vojenských transportních letounů A400M (Belgie 7 letounů a Lucembursko 1 letoun). V zásadě jde tedy především o možnost Lucemburska zakoupit letoun A400M a poté jej provozovat v rámci belgických vzdušných sil. V tomto směru byla mezi oběma zeměmi 13. června 2001 podepsána smlouva upravující tento projekt.

Mnohem známější je příklad spolupráce v oblasti modernizace, údržby a nákupu specializovaných zbraňových systémů pro letouny F-16 v rámci programu EPAF (European Participating Air Forces), jenž sdružuje pět evropských států – kromě Belgie a Nizozemska i Dánsko, Norsko a Portugalsko. Toto sdružení ovšem vzniklo až jako pragmatické řešení společných problémů ve chvíli, kdy jednotlivé státy samostatně rozhodly o nákupu letounů F-16 A/B. Belgické a nizozemské vzdušné síly společně modernizovaly letouny F-16 díky programu modernizace Mid-Life Update (MLU), byť v rozdílném počtu strojů. Obdobně shodou okolností Belgie a Nizozemsko provozují stejný typ minolovek.

Závěr

Mnohonárodní vojenská spolupráce v různých podobách zmíněných výše je chápána jako jeden z možných nástrojů k posílení evropských vojenských schopností identifikovaných v procesu DCI a PCC v rámci NATO a ECAP v rámci EU. Pro země menší a střední velikosti se v naprosté většině scénářů použití ozbrojených sil mimo vlastní území ukazuje taková spolupráce jako nezbytné pravidlo. Ovšem ani evropské vojenské velmoci se bez mezinárodní vojenské spolupráce neobejdou a většina z nich se k ní postupně staví velmi aktivně. Především pro německý Bundeswehr se stal model mnohonárodní vojenské spolupráce klíčovým politickým principem německé bezpečnostní politiky po konci studené války. Mnohonárodní vojenská spolupráce tak může v Evropě fungovat buď mezi velkými státy především u velkých akvizičních programů, koordinace využití národních kapacit a jejich sdílení nebo mezi velkými a menšími státy na bázi rámcových formací a podpory poskytované většími partnery, případně pouze mezi menšími státy.

Poznámky:

- [1] Výborným úvodem do problematiky mnohonárodní vojenské spolupráce je např. Roger H. PALIN, *Multinational Military Forces: Problems and Prospects*, Adelphi Paper No. 294, London: International Institute for Strategic Studies, 1995, či Edward FOSTER, *NATO's Military in the Age of Crisis Management*, RUSI Whitehall Paper Series, London: Royal United Services Institute for Defence Studies 1995.
- [2] Srov. detailní rozbor těchto faktorů in Thomas-Durell YOUNG, *Multinational Land Formations and NATO: Reforming Practices and Structures*, US Army Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks 1997, str.7-24.
- [3] *Strategická koncepce NATO*, přijatá na summitu NATO 23.-24. 4. 1999 ve Washingtonu, bod 43 a bod 53c.
- [4] *Prague Summit Declaration*. NATO Press Release 127 (2002), 21. 11. 2002, bod 4c.
- [5] Nejstaršími mnohonárodními vojenskými jednotkami ve strukturách NATO byly Allied Command Europe (ACE) Mobile Force-Land vytvořené v roce 1960 a armádní sbor LANDJUT vytvořený v roce 1962 na základě německo-dánské spolupráce se zapojením Velké Británie, Kanady a USA. Vznik dalších mnohonárodních vojenských formací v průběhu 90. let je dobře patrný z informativních příloh in Thomas-Durell YOUNG, *Multinational Land Formations and NATO*, op.cit.
- [6] Závěr zmíněný např. v dokumentu *NATO Parliamentary Assembly Report AT-244, Multinationality in Crisis Response Operations*, November 2000, v sekci VI.
- [7] Viz Thomas-Durell YOUNG, *Multinational Land Forces and NATO Force Structure Review*, June 2000, Carlisle Barracks: US Army Strategic Studies Institute, str. 6.
- [8] Tamtéž, str.7-11. Definice zmíněných termínů OPCOM a OPCON je např. v dokumentu *AAP-6 (U): NATO Glossary of Terms and Definitions*.
- [9] Belgie, Česká republika, Dánsko, Itálie, Kanada, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Řecko, Španělsko, Turecko, Velká Británie, USA.
- [10] NATO High Readiness Force (Land) Headquarters - HRF(L)HQ.
- [11] Belgie, Francie, Lucembursko (od r. 1996), Německo, Španělsko (od r. 1994).
- [12] Další rozvoj NORDCAPS byl dohodnut v Memorandu o porozumění, podepsaném čtyřmi ministry obrany (Dánska, Finska, Norska a Švédska) v Alesundu 23. 4. 2002, viz <http://odin.dep.no/fd/>.
- [13] Tento orgán má tři hlavní pracovní skupiny – pro pozemní síly, vzdušné síly a námořnictvo, s konkrétním zaměřením na otázky výcviku, logistiky a technologií, plánování, operačního nasazení apod.
- [14] Viz obsáhlý přehled vojenské spolupráce zemí Beneluxu v *Jane's Defence Weekly*, 4. 2. 1995.
- [15] *Dutch Defence White Paper 2000*, str. 10-11 ilustruje tento přístup na případě struktury pozemních sil, které by se měly skládat ze 24 jednotek této velikosti (6 mechanizovaných praporů, 3 prapory 11. aeromobilní brigády, 3 prapory námořní pěchoty, 9 praporů služeb bojové podpory (ženisté, dělostřelectvo, spojaři) a 3 prapory logistického zabezpečení).
- [16] Projev náměstka nizozemského ministra obrany H. Van Hoofa 28. 2. 2002 na letecké základně v Eindhoven, http://www.mindef.nl/nieuws/toespraken/content/280202_toespraak.html.
- [17] Projev na zasedání European Air Group, 9. 2. 2001, http://www.mindef.nl/nieuws/toespraken/content/090201_eag.html.

Spojencům se podařilo minimalizovat vlastní ztráty (ztráty ovšem měli, byla to válka) i oběti na životech z řad civilního obyvatelstva (oběti ovšem byly, ani ta nejdokonalejší technika není dosud schopna bezpečně odlišit vojáka od civilisty). Pokusy protivníka o nasazení sebevražděných atentátníků se příliš neosvědčily - jsou účinné v době hlubokého míru, v restauracích, autobusech, nemocnicích a školkách, na bojišti se jaksí ztratí ve všeobecné vřavě.

**Bohumil Doležal
USA zatím uspěly, Evropa ne
MF DNES 10. 4. 2003**